



ADIAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl: 17 Sayı : 48 Aralık 2024

Yayın Geliş Tarihi: 01.09.2024 Yayına Kabul Tarihi: 30.12.2024

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1541816>

Makale Türü: İnceleme Makalesi/Review Article

Atf/Citation: Şen, C. B. (2024). Ebeveynleri Boşanma Sürecinde Olan Çocuklar ve Okul Sosyal Hizmeti (Kurgulanmış Bir Vaka Örneği Üzerinden). *Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (48), 408-441.

EBEVEYNLERİ BOŞANMA SÜRECİNDE OLAN ÇOCUKLAR VE OKUL SOSYAL HİZMETİ (KURGULANMIŞ BİR VAKA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN)

Cemil Bülent ŞEN*

Öz

Aile yaşam döngüsü içinde boşanmaların gerçekleştiği basamak büyük oranda çocukların okul dönemini kapsamaktadır. Bu süreçte çocuklar gerek akademik başarıda düşüş gerekse okul ortamına uyumsuzluk göstererek yaşadıkları sıkıntıları görünür kılmaktadırlar. Gelişmiş ülkelerde bu duruma okul sosyal hizmet uzmanları müdahale etmektedir. Türkiye’de okul sosyal hizmeti MEB okullarında bulunmamaktadır. Sosyal hizmet perspektifinin eğitim sistemi içinde yer almaması, risk altındaki öğrenciler için bireysel destek, kriz yönetimi, aile-öğrenci-okul arasında bağ kurma ve kaynak yönlendirme gibi kritik alanlarda boşluklar doğurmaktadır. Türkiye’de okul sosyal hizmeti uygulamalarına dair yapılandırılmış bir modelin bulunmaması, bu boşlukların devam etmesine neden olmaktadır. Bu derleme çalışmasının amacı, bu konudaki eksikliği kurgulanmış bir vaka üzerinden ortaya çıkarmak ve okul sosyal hizmeti ihtiyacını görünür kılmaktır. Makale, Türkiye’de okul sosyal hizmetinin bir uzmanlık alanı olarak geliştirilmesine katkıda bulunmayı hedeflemekte ve bu doğrultuda, politika yapıcılar, eğitimciler ve sosyal hizmet uzmanlarının çalışmalarında faydalanabilecekleri bir çerçeve sunmayı önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, okul, okul sosyal hizmeti



* Doç. Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, bsen@eul.edu.tr, Lefke/Kıbrıs.

CHILDREN OF DIVORCING PARENTS AND SCHOOL SOCIAL WORK (BASED ON A FICTIONAL CASE STUDY)

Abstract

The stage of the family life cycle during which divorces occur largely overlaps with the school period of children. During this period, children often make their difficulties visible through a decline in academic performance and maladaptation to the school environment. In developed countries, school social workers intervene in such situations. However, in Turkey, school social work is not present in Ministry of National Education (MEB) schools. The absence of a social work perspective within the education system creates significant gaps in critical areas such as individualized support for at-risk students, crisis management, fostering connections between families, students, and schools, and resource coordination. The lack of a structured model for school social work practices in Turkey perpetuates these deficiencies. The purpose of this review study is to highlight the absence of this support by using a fictional case study and to make the need for school social work visible. The article aims to contribute to the development of school social work as a specialized field in Turkey and seeks to provide a guiding framework for policymakers, educators, and social work professionals in this context.

Keywords: Divorce, school, school social work

GİRİŞ

Eğitim sisteminin temel hedeflerinden biri, öğrencilerin yalnızca akademik başarılarını artırmak değil, aynı zamanda sosyal-duygusal gelişimlerini desteklemektir. Ancak, Türkiye'de bu hedefe ulaşmak için gerekli olan bütüncül yaklaşımların hayata geçirilmesi konusunda bazı eksiklikler bulunmaktadır. Özellikle, sosyoekonomik dezavantajlar, boşanma gibi aile içi krizler, zorbalık, istismar ve göçmenlik gibi sorunlarla karşılaşan öğrenciler için eğitim sistemindeki mevcut destek mekanizmalarının yetersiz kaldığı görülmektedir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık birimleri, öğrencilerin duygusal ve akademik ihtiyaçlarına odaklanırken, daha geniş sosyal hizmet perspektifine dayalı

müdahaleleri sunmakta yetersiz kalabilmektedir. Bu durum, okul sosyal hizmetinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin eğitim alma haklarını korumak, sosyal ve duygusal refahlarını desteklemek ve öğrenim süreçlerine engel oluşturan sorunları ortadan kaldırmak için özel bir disiplin olarak dikkat çekmektedir. Bu disiplin, öğrencileri yalnızca birey olarak değil, çevresel ve sistemsel bir perspektif içinde ele alarak, aile-okul-toplum arasındaki etkileşimi güçlendirmeyi amaçlar. Türkiye'de yapılan bazı girişimlerde rehberlik hizmetlerinin sosyal hizmet perspektifiyle genişletilmesine yönelik öneriler sunulmuş olsa da bu çabalar sınırlı kalmıştır.

Bugüne kadar Türkiye'de okul sosyal hizmetinin geliştirilmesi adına çeşitli çalışmalar yapılmış, ancak bu çalışmalar daha çok farkındalık yaratma düzeyinde kalmıştır. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nin önerileri ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2014-2015 yıllarındaki münhal kadro duyurularında sosyal hizmet uzmanlarına yer verilmesi gibi adımlar bu alandaki çabaların bazı örnekleridir (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 2014; MEB, 2014). Bununla birlikte, okul sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmemesi ve mevzuatta bu alanın net bir şekilde tanımlanmaması, uygulamaya geçişi engellemiştir.

Aile toplumun çekirdeği ve ilk eğitimin verildiği yer olması nedeniyle üzerinde önemle durulması gereken bir kurumdur. Boşanma gibi kaçınılmaz nedenlerle zaman zaman zarar görse de çekirdek aile statüsüne gerileyen ailenin daha da küçülmesine ve parçalanmış aile gibi kavramlara sıkışmasına ve bunun çocuklara olumsuz olarak yansımaya izin vermemek gerekir. Eşler boşansalar da ebeveynlik görevlerinin devam ettiği gerçeğini bir an önce fark edip bu görev ve sorumluluğu yerine getirmelerinde okul sosyal hizmeti ve okul sosyal hizmet uzmanlarının yadsınamaz sorumluluğu ve etkisi olacağı kuşkusuz bir gerçektir. Çünkü boşanmaların büyük çoğunluğu çocukların eğitim yaşantılarını içine alan

bir süreçte gerçekleşmektedir. Boşanmaların çocukları etkilemeleri çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi ve ebeveynlerin farkındalık seviyelerine göre değişmekle birlikte olumsuz ilk göstergeler okulda eğitim başarılarının düşmesi ve disiplin kurallarını ihlal etmeleriyle görünür olmaktadır. Openshaw, (2008) okul sosyal hizmetinin temel amacının öğrencilerin akademik ve sosyal açıdan sağlıklı ve güvenli bir şekilde eşit fırsat ve kaynaklardan yararlanmasını sağlamak olduğunun altını çizmektedir.

Çocuk koruma hizmetleri sistemi bir ülkede ne kadar çok çocuğu ve ailesini kapsıyorsa çocukların riskli yaşam olaylarından o kadar çok korunduğundan bahsedilebilir (Duman, 2000). Okul sosyal hizmeti, sistem ve ekolojik yaklaşım kuramını kullanarak, çocuğu mikro-mezzo-makro çevresi içinde, sosyal hizmetin önleyici ve koruyucu işlevini sosyal hizmet mesleğinin bilgi, beceri, uygulama ve etik standartları çerçevesinde uygulayarak ve eğitim alma hakkının önüne çıkan engelleri kaldırarak çocuğun haklarını kullanmasına ve topluma faydalı olmasına olanak sağlar.

Bu bağlamda, Türkiye'de okul sosyal hizmetinin gerekliliği ve faydaları üzerine akademik bir temel oluşturmak, bu konudaki eksikliği aile-akademik başarı-okul üçgeninde kurgulanmış bir vaka üzerinden ortaya çıkarmak ve okul sosyal hizmeti ihtiyacını görünür kılmak bu makalenin temel amacıdır.

Bu amaç doğrultusunda, Türkiye'de okul sosyal hizmetinin bir uzmanlık alanı olarak geliştirilmesi için bir farkındalık oluşturmak; boşanmanın çocuğun biyopsikososyal iyilik hali ve akademik başarısında olası olumsuz etkilerini okul sosyal hizmeti kullanımıyla azaltmak için önleyici-koruyucu-rehabilite edici tedbirlerin alınmasında politika yapıcılar, eğitimciler ve sosyal hizmet uzmanları için bir yol haritası sunmak hedeflenmektedir.

1. OKUL SOSYAL HİZMETİ

Sosyal hizmet mesleğinin ilk tanımının yapıldığı 1898 yılı esas alındığında 1906 yılında “ziyaretçi öğretmenler” ile ilk olarak okul sosyal hizmet uygulamalarının başladığı, 1930 ve özellikle 1960 yılı sonrası okul sosyal hizmet uzmanlarının sayılarının hızla arttığı görülmektedir (Aktan, 2014).

Okul sosyal hizmet uzmanlarını istihdam eden gelişmiş ülkelerin sayısı oldukça fazladır. ABD’de yalnızca devlete ait okullarda 57700 okul sosyal hizmet uzmanı istihdam edildiği ve diğer sosyal hizmet uzmanlarından yaklaşık 20 bin ABD Doları daha fazla yıllık ücret aldıkları görülmektedir (Bureau of Labor Statistics, 2023).

Türkiye’de de Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin çabalarıyla MEB 2014-2015 yılı münhal kadro duyurularında 600 sosyal hizmet uzmanı (sosyal çalışmacı) olduğu görülmekte (MEB, 2015) ancak atanan sayısının oldukça düşük olduğu ve 2024 yılına gelindiğinde münhal kadro duyurularında sosyal hizmet uzmanlarının olmadığı görülmektedir. Buna karşılık 2024 yılında Millî Eğitim Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında ilkokula yeni başlayan öğrencilerin uyum sürecini kolaylaştırmak, okul ortamına ve öğretmenlerine alışmasını sağlamak, velilerin okul ile ilişkilerini güçlendirmek amacıyla iş birliği protokolü imzalandığı haberleri de MEB web sayfasında bulunmaktadır (MEB, 2024).

Okul sosyal hizmetinin geniş kapsamlı bir tanımı şu şekilde yapılabilir. “Okul sosyal hizmeti; bir sosyal hizmet uzmanının sorumluluğunda, çocuğun üstün yararını temel alan, öncelikli olarak eğitim gören çocuk ve gençler ile ailelerinin karşılaştıkları ekonomik, psikolojik ve sosyal ihtiyaç ve sorunlarının giderilmesine ve çözümlenmesine yönelik olarak çalışmalar yürütmeyi hedefleyen, bu hedefi gerçekleştirirken de bu ihtiyaç ve sorunlara yönelik olarak okulda ve toplumda

bulunan çeşitli kaynaklar ve hizmetler arasında etkili bir işbirliği ve koordinasyon sağlayan, çalışmalarını “ekip çalışması” anlayışıyla yürüten, sosyal hizmetin mesleki bilgi, yöntem, teknik ve becerini mesleğin etik ilkelerini esas alarak mesleki müdahale ve uygulamalarda bulunan bir sosyal hizmet alanıdır.” (Duman, 2014)

Okul sosyal hizmet uzmanları, okul, aile ve toplum arasında hayati bir bağ kurarak, öğrencilerin akademik başarılarını destekler ve psikososyal refahlarını teşvik eder (NASW, 2023). Buna ek olarak, okul sosyal hizmet uzmanları disiplin politikalarının oluşturulmasında liderlik eder, ruh sağlığı müdahaleleri, kriz yönetimi ve destek hizmetleri sağlar (Huxtable, 2022).

Okul sosyal hizmet uygulamalarını kullanan ülkelerdeki okul sosyal hizmet uzmanlarının öğrencilerin akademik, sosyal, duygusal ve davranışsal gelişimlerini desteklemek için yaptığı görevlere literatür taraması yapılarak ulaşıldığında aşağıda görülen ana ve alt başlıklar altında toplanmıştır (NASW, 2024; NC-DPI, 2024; SSWAA, 2024);

1. Öğrenci Desteği

- Bireysel Danışmanlık: Öğrencilerin duygusal veya davranışsal sorunlarını anlamalarına ve çözmelerine yardımcı olma.
- Grupla Çalışma: Sosyal beceriler, öfke yönetimi, stresle başa çıkma gibi konularda grup çalışmaları düzenleme.
- Kriz Müdahalesi: Travma, aile kaybı, istismar veya diğer acil durumlarda öğrencilere destek sağlama.

2. Ailelerle İş Birliği

- Ebeveyn Danışmanlığı: Ailelere, çocuklarının eğitimine destek olmaları için rehberlik etme.

- Aile ve Okul Arasında Köprü Kurma: Aileleri okul politikaları ve kaynakları hakkında bilgilendirme.
- Ev Ziyaretleri: Öğrencinin ev ortamını değerlendirmek ve gerektiğinde müdahalede bulunmak.

3. Öğretmen ve Okul Personeline Destek

- Eğitim ve Danışmanlık: Öğretmenlere, öğrencilerin duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını anlama ve yönetme konusunda rehberlik etme.
- Sorunlu Davranışların Yönetimi: Öğretmenlerle iş birliği yaparak, öğrencilerin sınıfta daha iyi davranışlar sergilemelerine yardımcı olma.

4. Topluluk Kaynaklarına Yönlendirme

- Destek Hizmetlerine Erişim Sağlama: Öğrencileri ve ailelerini, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri ve ruh sağlığı danışmanlığı gibi topluluk kaynaklarına yönlendirme.
- Yerel Organizasyonlarla İş Birliği: Gıda yardımı, barınma veya diğer temel ihtiyaçlar için yerel kuruluşlarla iletişim kurma.

5. Dezavantajlı ve Risk Altındaki Öğrencilere Destek

- Risk Değerlendirmesi: Okul devamsızlığı, düşük akademik performans veya davranış sorunları gibi risk faktörlerini belirleme.
- Müdahale Planları Oluşturma: Bu risk faktörlerini azaltmak için bireysel veya grup müdahale planları geliştirme.
- Ayrımcılık ve Eşitlik Konuları: Dezavantajlı öğrenciler için eşitlik ve erişim fırsatlarını savunma.

6. Öğrenci Haklarını ve Refahını Savunma

- Anti-Zorbalık Programları: Zorbalık ve tacizle mücadele etmek için önleme ve müdahale stratejileri geliştirme.
- Eğitim Haklarının Korunması: Özellikle özel eğitim öğrencileri için bireysel eğitim programlarının (IEP) uygulanmasını destekleme.
- Çocuk Koruma: İhmal veya istismar vakalarını tespit ederek, ilgili makamlarla iş birliği yapma.

7. Kültürel Çeşitliliğe Duyarlılık

- Çeşitlilik Eğitimi: Kültürel farkındalığı artırıcı etkinlikler ve eğitimler düzenleme.
- Dil ve Kültür Engellerini Aşma: Azınlık veya göçmen öğrencilere ve ailelere destek sağlama.

8. Akademik ve Davranışsal Destek

- Akademik Zorlukların Üstesinden Gelme: Öğrencilerin öğrenme güçlükleri veya akademik başarısızlıklarıyla başa çıkmalarına yardımcı olma.
- Davranışsal Müdahale: Problemleri davranışları çözmek için davranışsal stratejiler geliştirme.

9. Okul İklimini Geliştirme

- Pozitif Davranışları Teşvik Etme: Okul genelinde olumlu bir atmosfer yaratmak için davranış teşvik programları geliştirme.
- Kapsayıcı Eğitim Ortamı: Tüm öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayan adil ve destekleyici bir ortam oluşturma.

10. Değerlendirme ve Raporlama

- Veri Analizi: Öğrencilerin ihtiyaçlarını belirlemek ve müdahale programlarının etkinliğini ölçmek için veri toplama ve analiz etme.
- Yönetmeliklere Uyum: Ülke genelinde eğitim ve sosyal hizmet standartlarına uygun çalışmaları belgeleme.

Bu görevler, okul sosyal hizmet uzmanlarının öğrencilerin sadece akademik başarılarını değil, aynı zamanda genel refahlarını ve sosyal uyumlarını da destekleyen bir köprü görevi görmelerini sağlar ve öğrencilerin hayatında uzun vadeli olumlu sonuçlar yaratmada büyük önem taşır.

2. BOŞANMANIN ÇOCUKLAR ÜZERİNE ETKİLERİ VE OKUL SOSYAL HİZMETİ

Çocukların birçoğu için belki de en stresli yaşam olaylarından biri olan boşanma olgusu, aile yapısının ve alıştıkları yaşam standartlarının onların beklemediği bir anda ve hızla değişmesi ve ebeveynlerinden birisiyle etkileşimin azalması ya da tamamen bitmesi şeklinde karşılına çıkmaktadır (Lengua, 2000). Boşanma sürecinde ya da sonrasında ana babaların neredeyse tamamı bu sürecin sağlıksız geçirilmesi sonucunda çocuklarının zarar görebileceğinden kaygı duymaktaysa da çocuklarını boşanmanın etkilerinden koruyamamakta ve birçok çocuk boşanma deneyimi nedeniyle değişik oranlarda ve biyopsikososyal boyutlarda psikolojik sorunlar yaşamaktadır (Wolf, 2002). Bir evlilikte boşanma kaçınılmaz bir duruma gelmişse evrensel anlaşmalar ve hukuk ilkelerinden olan 'çocuğun iyilik hali' ve 'çocuğun üstün yararı' gereği ebeveynlerin ve tüm çevrenin üzerinde öncelikle durması gereken konu, çocukların boşanma deneyiminden zarar görmeden ve sağlıklı bir şekilde çıkması olmalıdır (Thayer ve Zimmerman, 2003; Cüceloğlu, 2018).

Boşanma sürecinden her çocuk aynı derecede etkilenmez. Her boşanma olgusu kendine özgü dinamikleri olan, çok yönlü ve karmaşık boyutları ve çözüm yollarını içinde barındıran bir sürece sahiptir. Ancak alanyazında birçok yazar

çocuğun gelişim sürecine ve yaşına bakarak yaşayabileceği zorluklar konusunda bazı genellemeler yapılabileceğini savunmaktadırlar (Benedek ve Brown, 1997; Yavuzer, 2003; Steinberg 2007; Sommers vd, 2009; Geçikli, 2012; Şen, 2015).

Bu vaka örneğinde öne çıkarılan; çekişmeli boşanma öncesi, sürecinde ve sonrasında genellikle farkına varılmayan, hukuk ve sosyal bilim alanında kesin olarak tanımlanmamış ancak yaygın olarak semptomları çocuk üzerinde görülen ve çocuğun eğitim hayatına olumsuz olarak direkt etkisi olan bir olgu “ebeveyne yabancılaşma sendromu” (EYS) hakkında temel kavramlar okul sosyal hizmet uzmanlarının eğitimine katkı amacıyla paylaşılmaktadır.

Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu: Gündelik yaşamda sıkça karşımıza çıkan ebeveyne yabancılaşma olgusunu bilimsel olarak ilk defa tanımlayanın Richard Gardner olduğu genellikle kabul görmektedir. Gardner 1970’li yıllarda çekişmeli boşanmalarda velayet konusunun çözümü hakkında mahkemelerde uzmanlık yaparken ebeveynlerin söz ve davranışlarını, duygularını, yaşadığı zorlukları ve çocukların bunlardan etkilenme derecesini, çocukların kendilerinin de katkılarıyla gelişen düşmanlık seviyesindeki davranışları ve genellikle evden uzaklaşan ebeveyne karşı olan olumsuz tutumlarını inceleyerek bunu bir psikolojik ve sosyal hastalık, davranış bozukluğu olarak değerlendirmiştir. Edindiği bu sonucu ilk olarak 1985 tarihinde “Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu” kavramı ile tanımlamıştır (Siracusano vd., 2015).

Gardner’e göre ‘Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu’ (EYS) / ‘Parental Alienation Syndrome’ (PAS); genellikle çatışmalı boşanma süreçlerinde ve çocuğun velayetini kimin alacağı ile ilgili anlaşmazlıklarda tohumları atılan ve boşanma kararı sonrası da artarak devam eden çocuk ve yabancılaştırıcı ebeveyn ile ilgili bir “bozukluk-hastalık-rahatsızlıktır”. EYS’nin en önemli semptomu, çocuğun hedef tahtasına oturtulan ebeveyne karşı mantıksız nedenlerle ya da hiçbir

olumsuz neden olmadan genellikle kin ve nefret duyguları ile birlikte gelişen bir karalama ve iftira kampanyası içinde kendisini bulmasıdır. Programlayan (beyin yıkayan) ebeveynin yaptığı kurgular ile çocuğa aşıladıkları ve çocuğun da katkılarının birleşimi sonucu, hedef tahtasına konulan ebeveyni kötüleme biçiminde ortaya çıkar. Bütüncül bakıldığında bu durum, yabancılaştıran ebeveynin bilinçsiz ya da bilerek ve isteyerek olumsuz düşünce, duygu, söz, tavır ve davranışları ile çocuğu etkileyip diğer ebeveyne karşı kıskırtarak çocuğu duygusal ve psikolojik tacize maruz bırakmasıdır. Aslında bu durumu çocuk istismarı kavramı ile incelemekte fayda vardır. Çocuğun zaman içerisinde beyni yıkanarak hedef ebeveynin 'düşman' gibi algılaması için çaba harcanır. Bu, çocuğun yanında hedef ebeveyne karşı kötü sözler söylemekten, kişisel görüş günlerinde bu hakkını kullanmak isteyen ebeveyn ile bir araya gelmesinin engellenmesine, bunun için daha önceden çocuğun ilgisini çeken başka aktiviteler hazırlanmasına kadar uzanan bir yelpaze içerisinde bulunabilir (Gardner, 1992; 1998; 2001; 2006).

Bu genel özelliklerin daha iyi anlaşılabilmesi için Gardner (1992) tarafından ebeveyne yabancılaşma sendromu için bazı tanı kriterleri oluşturulmuştur. Gardner bu genel tanı kriterlerinden birçoğunun bir arada olması durumunda ebeveyne yabancılaşma sendromundan bahsedilebileceğini belirtir. Ebeveyne yabancılaşma sürecini yaşayan çocuk için bu kriterler aşağıda sıralanmaktadır;

1. Diğer ebeveyne karşı açıktan ya da dolaylı olarak yapılan iftira kampanyası,
2. Diğer ebeveyni reddetmesi için çocuğu mantıksız ve saçma bir mantığa yönlendirme,
3. Çocukta diğer ebeveynine karşı çelişkili duyguların eksikliği,

4. Bağımsız düşünür fenomeni,
5. Çocuğun yabancılaştıran ebeveynin yanında durması, ona karşı koşulsuz ve içselleştirilmiş desteği,
6. Çocukta üzüntü ve belirgin bir suçluluk duygusunun olmaması,
7. Ödünç senaryoların varlığı,
8. Diğer ebeveynlerden onun geniş ailesini de kapsayacak şekilde uzaklaşma, kin ve nefret duygularının oluşması,

Yabancılaştırıcı ebeveynler tecrübesiz, aktif ve takıntılı yabancılaştırıcı olmak üzere üç tip olarak tanımlanmıştır. Çocuğun yabancılaşma derecesi ise hafif, orta ve şiddetli olarak sınıflandırılmıştır (Darnall, 1998; Bond, 2008; Torun, 2011; 2016).

2.1. Okul Sosyal Hizmeti Kapsamında Karşılaşılan İhtiyaç ve Sorunun Nedenleri ve Sonuçları

Gelişmiş ülkelerde 1960 yılından sonra hızla artan boşanma oranları son yıllarda evlilik öncesi çift eğitimi, aile danışmanlığı ve aile/boşanma arabuluculuğu gibi etkin aile politikaları ile kontrol altına alınmaya başlarken Türkiye’de boşanma oranları artmaya devam etmektedir. Ülkelerin boşanma oranları 2022 yılı göz önüne alınıp incelendiğinde; Lüksemburg %87, İspanya %65, Fransa %55, Rusya %51, ABD %46, Almanya %44, İngiltere %42 olduğu görülmektedir. TÜİK (2024) verilerine göre Türkiye’de evlenen çiftlerin sayısı 2023 yılında 565bin 435 ve 2023 yılında boşananların sayısı ise 171 bin 881 olduğu görülmektedir. 2023 yılında boşananların 2023 yılında evlenenlere oranı ise %30,4 olarak belirtilmektedir. Bu oranın 2001 yılında %16,9 olduğu göz önüne alındığında sorunun büyüklüğü daha net olarak görülmektedir (ec.europa.eu/eurostat,

12.09.2024; tuik.gov.tr, 19.12.2024). Ayrıca 2023 yılında gerçekleşen boşanmaların %32,7'si evliliğin ilk 5 yılı, %21,6'sı ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleştiği ve ortalama boşanma başına çocuk sayısının bir olduğu göz önüne alındığında sadece 2023 yılında 180 bin çocuğun boşanma deneyimini yaşadığı bunların büyük çoğunluğunun (%60) eğitim çağına olduğu görülmektedir. Ayrıca son 10 yılda boşanmalar sonucu ortalama 1,5 milyon çocuğun eğitim sürecinde olduğu ve boşanma deneyimi yaşadığı görülmektedir. MEB 2023 verilerine bakıldığında örgün eğitimdeki öğrencilerin 1 milyon 885 bin 4'ü okul öncesi eğitimde, 5 milyon 433 bin 901'i ilkokulda, 5 milyon 293 bin 67'si ortaokulda, 6 milyon 543 bin 599'u ortaöğretimde yer aldığı dikkate alındığında sorunun boyutu ortaya çıkacaktır. Boşanma deneyiminin bu kadar karmaşık sorunlara yol açtığı ve bu kadar boşanma deneyimi yaşayan öğrencinin sistemde olduğu ve akademik başarılarının düşebileceği göz önüne alındığında okul sosyal hizmet servislerinin her okulda ve güçlü bir kadro ile bulunması gerektiği açıkça görülecektir. Ayrıca her bir öğrencinin vaka düzeyinde inceleneceği ev ziyaretleri dahil ekip çalışması yapılacağı ve her bir vakaya bir vaka yöneticisi ihtiyacı değerlendirildiğinde; Sağlık Bakanlığı Tıbbi Sosyal Hizmet Yönergesinde belirtildiği üzere nasıl her bir hastane için bir tıbbi sosyal hizmet birimi ve altında çok sayıda SHU kadrosu var ise aynı ihtiyacın MEB okullarında okul sosyal hizmet kadrosu için de olması gereklidir.

2.2. Okullarda Sorunun Yaygınlık ve Risk Durumu

EYS'nin görünürlüğü-sıklığı-yaygınlığı hakkında yapılan araştırmalar kültürden kültüre farklılık gösterse de genellikle boşanma sonrası %5-20 arasında değiştiği, %15 oranında en çok görüldüğü, yüksek çatışmalı toplumlarda yapılan araştırmalarda %20-40 arasında değiştiği görülmektedir. Bu farklılıkların bir nedeni de EYS'nin tanımında, kriterlerinde ortak bir karara varılamaması ve araştırma yapılan toplumdaki örneklem farklılıkları olarak

Ebeveynleri Boşanma Sürecinde Olan Çocuklar ve Okul Sosyal Hizmeti (Kurgulanmış Bir Vaka Örneği Üzerinden) değerlendirilmektedir (Torun, 2016). Son 10 yılda ortalama 1,5 milyon eğitim çağında ve boşanma deneyimi yaşayan çocuğun 2023 yılında %15'i (225 bin) ebeveyne yabancılaşma sorunu yaşıyorsa ve okulların asıl gayesinin öğrencilerin akademik başarısı olduğu göz önüne alındığında okul sosyal hizmet servislerinin kurulması ve okul sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesi gereği açıkça görülecektir.

Ulusal ve uluslararası alanyazın incelendiğinde her ne kadar hukuk sisteminde gözden kaçsa da ebeveyne yabancılaşma sendromu vakalarının sayısının azımsanmayacak kadar çok olduğu ve çocukların üstün yararı ile iyilik halleri ve akademik başarılarının artırılması için üzerine gidilmesi ve rehabilite edici, koruyucu ve önleyici sıralamasıyla kısa ve uzun vadede tedbirler alınması gerektiği açıktır.

Türkiye’de literatüre sınırlı sayıda yansıyan ebeveyne yabancılaşma sendromuna ilişkin farklı bakış açıları ve durum değerlendirmelerini içeren araştırmaların olduğu görülmektedir. Şen’in (2013) yılında boşanmış bireylerle yaptığı nicel ve nitel (karma) çalışmaya katılan annelere çocuklarını eski eşlerine karşı bir kozmuş gibi kullanıp kullanmadıkları sorulduğunda; çocuklarının iyilik hali için annelerin yarısından fazlası bu durumu reddetmiş, ancak azımsanmayacak bir kısmı ise eşlerine olan olumsuz duygularının yoğunluğu ile eski eş ve çocuklar arasındaki iletişimi engellemek için çaba harcadıklarını belirtmişlerdir. Annelerden bazıları sonradan bu durumun çocuklarına olumsuz etkilerini fark ederek bundan vazgeçtiklerini belirtmişlerdir.

Torun, Dilek Torun ve Matthewson (2021) tarafından yürütülen bir başka çalışmada, boşanma deneyimi yaşayan babaların birçoğunun yabancılaştırma taktiğine maruz kaldıkları ve katılımcıların neredeyse yarısının mahkeme kararı olmasına rağmen çocuklarını göremedikleri bildirilmiştir.

Turgut'un (2021), boşanmış ailelerin ergenlik çağında olan çocukları ve depresyon düzeyini araştırdığı çalışmasında; EYS'nin yabancılaştırılan ebeveyn kadar, çocukların da duygu durumlarına etki ettiği anlaşılmıştır. Çalışmada ebeveyne yabancılaşma ve katılımcıların depresyon düzeyleri arasında istatistiksel olarak yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Dünyanın farklı coğrafyalarında tecrübe edilen ebeveyne yabancılaşma sendromu ise akademik çalışmalara şu şekilde yansımaktadır. Meland, Furuholmen ve Jahanlu (2023), İskandinav ülkelerinde EYS'nin çok az araştırıldığını bildirerek 1212 katılımcı ile yaptıkları çalışmada; kişisel görüş hakkının engellendiği konusundan hem annelerin hem babaların şikâyet ettiğini ancak genellikle velayet annelere verildiği için büyük çoğunlukla babaların bu sorunu dile getirdiklerini ortaya koymuşlardır. Öneri olarak kişisel görüş hakkının engellenmesi davranışının sağlık ve sosyal hizmetlerde çalışan profesyonel topluluklar tarafından bir tür aile içi şiddet olarak kabul edilmesi ve yasal işlem başlatılması hususu bildirilmiştir.

Fares vd. (2023), asılsız/kurgusal fiziksel ve cinsel istismar suçlaması olduğu düşünülen bir vakanın analizini yapmışlardır. Ebeveyn yabancılaşmasının açığa çıkmasının zorluğu ve çoğu zaman EYS'nin varlığından habersiz ruh sağlığı uzmanlarını yanılarak çocuğun ruh sağlığını tehlikeye attığı tespiti yapılmıştır.

Miralles vd. (2023), boşanmış ebeveynlerin çocuklarında ebeveyn yabancılaşmasına maruz kalmanın uzun vadeli duygusal sonuçlarını tespit etmek amacıyla yayınlanmış 12 çalışma ve bir doktora tezi üzerinden sistematik bir inceleme yapmışlardır. Bu çalışmanın sonuçları şu şekildedir; Ebeveyn müdahalesine ve yabancılaşmaya maruz kalan çocuklar, yetişkinlikte depresyon ve anksiyete belirtileri gösterir, daha yüksek psikopatoloji riski, daha düşük öz saygı ve kendi kendine yeterlilik gösterirler. Ayrıca daha yüksek alkol ve uyuşturucu kullanım oranları, ebeveyn ilişkilerinde yaşanan zorluklar, güvensiz

bağlanma, daha düşük yaşam kalitesi, daha yüksek boşanma oranları, kayıp, terk edilme ve suçluluk duyguları görülür. Ayrıca bu maruz kaldıkları yabancılaştırıcı davranışları boşanmaları durumunda kendi çocukları üzerinde de uygularlar.

Evans'ın (2023) nitel desende yürüttüğü Klinik Sosyal Hizmet Uzmanlarının Ebeveyn Yabancılaşmasına İlişkin Algıları ve Deneyimleri başlıklı doktora tezinde, EYS Bowen'in aile sistemi teorisi çerçevesinde ele alınmış olup sorun bireysel, ailevi, kurumsal ve sistematik olmak üzere çeşitli uygulama düzeylerinde incelenmiştir. Bu çalışma sonunda ortaya çıkan önerilerin EYS kavramları, önleme ve tedavi teorisi ve EYS konusunda uzmanlaşmış eğitim ve öğretime ilişkin bilgi ve anlayışın artırılmasını içerdiği görülmektedir.

Blydenburgh-Pruett (2020), çocuklar üzerindeki boşanmanın uzun vadeli etkilerini incelediği doktora tezinde; yapılan araştırmalarda ebeveynleri boşanmış çocukların üzerinde boşanmanın hem kısa hem de uzun vadeli etkilerin olduğunu; çocuklar için zorluk yaratan şeyin boşanmanın kendisi değil, daha ziyade bağlamdaki çekişme düzeyi veya ayrılık olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcı çocukların cinsiyeti, ikamet ettiği asıl ebeveyni, boşanma sırasındaki yaşı ve boşanmanın gerçekleşmesinden bu yana geçen süre gibi değişkenler potansiyel koruyucu önlemlerin daha iyi anlaşılması için incelenmiştir. Bu çocukların genellikle anksiyete, depresif duygudurum veya karışık anksiyete ve depresif duygudurum ile birlikte olan uyum bozukluğu tanısı aldıkları ve akademik başarılarının düştüğü belirtilmektedir. Çocukların bu olumsuz deneyimden ve EYS semptomlarından iyileşme yeteneğinin, yıllar içinde ebeveynler arası çatışmanın azalması ve bu süre zarfında hem ebeveynlere hem de çocuğa uygulanacak danışmanlık süreçlerinin başarısına bağlı olabileceği bildirilmektedir.

Gibson (2021), babaların ebeveyn yabancılaşma deneyimlerinin fenomenolojik çalışması başlıklı doktora tezinde; yüksek çatışmalı bir ayrılık veya boşanma bağlamında çocukları kendisine yabancılaşan babaların yaşadıkları deneyimleri araştırmıştır. Bu çalışmada yargılama sürecinin uzun olması, babalara karşı yargılama esnasında hakimlerin haksız ve önyargılı davranışlarının olması, EYS konusunda hâkim, uzman ve avukatların bilgi ve tecrübelerinin yetersizliği, yargı sisteminin ve kanun yapıcıların EYS konusuna çözüm üretmede isteksizliği ve mahkeme masraflarının yüksekliği gibi durumlar yabancılaştırmayı artıran hukuksal düzenlemeler olarak ortaya çıkmıştır.

Benzer şekilde Michaud (2020), ebeveyn yabancılaşması tedavisi sonrası yetişkin çocukların başa çıkma davranışları başlıklı doktora tezinde yüksek düzeyde çatışmalı boşanma ve boşanma sonrasında ebeveyn yabancılaşma yaşayan çocuklardaki cinsel sağlık sorunları ve sağlıksız başa çıkma becerilerinin yanı sıra EYS'yi dikkate alan tedavi programlarının önemine odaklanmıştır.

2.3. İlgili Mevzuat

Verilen vaka örneğinde en göze çarpan boyutun ebeveyn yabancılaşma sendromu belirtileri gösteren çocuk ve yabancılaştırıcı ebeveyn ve yabancılaşan hedef ebeveyn olduğu görülmekte, okul sosyal hizmeti ve çocuğun üstün yararı ile çocuğun iyilik halini savunan ve koruyan ilgili mevzuat aşağıda belirtilmektedir.

- “Millî Eğitim Temel Kanunu” md 43 ‘öğretmenlik mesleği’ tanımı,
- “14/08/2020 tarih ve 31213 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği”
- “05/02/2021 tarih ve 31386 sayılı Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumlarına Yönetici Seçme ve Görevlendirme Yönetmeliği”

- “09/02/2012 tarih ve 28199 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Okul-Aile Birliği Yönetmeliği”
- “08/12/2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu”
- “08/03/2012 tarihli ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”
- “9/6/1932 tarihli 2004 sayılı İcra İflas Kanunu’nun 25/b maddesi/ 4949 sayılı İcra İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 7. maddesi
- “20/11/1959 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi”
- “25/01/1996 tarihli Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi”
- “Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Ebeveyne Yabancılaşma içtihat kararları”
- “Anayasa Mahkemesi içtihat kararları”
- “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ebeveyne Yabancılaşma içtihat kararları”

2.4. Sorun Alanına Yönelik Öne Çıkan Kuram ve Yaklaşımlar

Sosyal hizmet mesleğinin bilgi temelini oluşturan başlıca kuram ve yaklaşımlardan sistem kuramı ve ekolojik yaklaşım, okul sosyal hizmet uygulamalarının da altyapısını oluşturmaktadır (Duyan, 2014). Sistem yaklaşımından hareketle, okul ortamı hareketli ve açık bir sistemdir. Okul ekosistemi içinde yer alan öğrenci, öğretmen, yöneticiler ve aileler de alt sistemleri oluşturmaktadır.

Boşanma süreçlerinde okul sosyal hizmet uzmanı, ekolojik bakış açısı ile sistemlere ve sorunlara çok boyutlu bir şekilde bakarak değerlendirmesini yapar. Ana hedef öğrencinin eğitim hakkına tehdit oluşturan engelleri kaldırmak ve akademik başarısını yükseltmektir. Bunun için vaka yöneticisi rolü ile sistem kuramından yararlanarak sorunun tüm paydaşlarını bir araya getirip değerlendirme, planlama ve uygulama yapar. Çevresi içinde birey bakış açısıyla ekolojik yaklaşımı kullanır. Okul imkanları ile çözülemeyecek sorunlarda da dış çevreden destek alır (Duman, 2000; Duyan vd., 2008; Özbekler ve Duyan, 2009). Ayrıca sosyal hizmet uygulamalarında kullanılan yaklaşımlar gözden geçirildiğinde boşanma ve ebeveyn yabancılaşma deneyimi yaşayan öğrenci ve ailelerine okul sosyal hizmeti kapsamında kriz ve krize müdahale yaklaşımı, problem çözme/sorun odaklı yaklaşım, görev odaklı yaklaşım, güçler perspektifi ve güçlendirme yaklaşımı, bilişsel ve davranışçı kuram ve bağlanma kuramları da kullanılabilir.

3. KURGULANMIŞ VAKA SUNUMU (BİREY-AİLE-GRUP-TOPLUMLA ÇALIŞMA ÖRNEĞİ)

Özel bir okulda dokuz yaşında 3. sınıf öğrencisi erkek çocuğun (EÇ) sınıf öğretmeni akademik notlarının hızla düştüğünü fark edip rehberlik servisine bildirimde bulunmuştur. Rehberlik servisine EÇ hakkında birçok disiplinsizlik şikayetleri de gelmiştir. EÇ sınıf arkadaşlarına kötü sözler söylemekte ve öfkeyle fiziksel şiddette bulunmaktadır. Kendisine bu durum sorulduğunda hiçbir neden söylemediği gibi pişmanlık da duymamakta ve özür dilemediği görülmektedir. Rehberlik servisinin yaptığı araştırmaya göre EÇ'nin anne ve babası boşanma aşamasında olup çekişmeli boşanma süreci yaşanmaktadır. Okul yönetimi vakayı okul sosyal hizmet servisine yönlendirmiştir. Okul sosyal hizmet sorumlusu vaka yönetimi görevini okul sosyal hizmet uzmanı (OSHU) BŞ'e vermiştir. OSHU öncelikle EÇ'nin sınıf öğretmeni ve rehberlik servisi ile görüşmüş, EÇ hakkında

var olan tüm bilgileri toplamış ve sonrasında EÇ ile 30 dakikalık bir tanışma/bağlantı kurma görüşmesi yapmıştır. Sonrasında EÇ'nin babası ile yüz yüze bir görüşme planlamak istemiş ancak baba çekişmeli boşanma sürecinde aile mahkemesi tarafından verilen ara kararlar çocuğun geçici velayetinin anneye verildiğini kendisine de iki haftada bir kişisel görüş hakkı verildiğini, annenin çocuğu bir silah olarak kullandığını ve kişisel görüş günlerinde bile çeşitli bahanelerle çocuğu göstermediğini, icra mahkemesi ve SHU/pedagoglar vasıtasıyla çocuğunu alabildiğini, okula gelip çocuğunu görme çabalarını annenin mahkemeye şikayet ederek uzaklaştırma kararları çıkardığını, dolayısıyla kendisiyle ancak telefon vasıtasıyla görüşülebileceği ya da OSHU'nun iş yerine gelerek kendisiyle yüz yüze görüşebileceğini belirtmiştir. OSHU anneyi okula davet ederek yüz yüze 45 dakika görüşmüş ve anne çocuğun herhangi bir sorununun olmadığını, sınıf öğretmenin çocuğuyla yeterince ilgilenmediğini, çocuğunun sınıfını değiştirmek için okul idaresine başvuracağını belirtmiştir. Çocuğun sağlık raporlarından üç ay önce diyabet tip 1 hastalığı teşhisi konulduğu öğrenilmiştir.

Aileye özgü demografik bilgiler: Baba 37 yaşında, üniversite mezunu, makine mühendisi, kendi şirketinde çalışıyor. Alkol ve madde kullanım öyküsü yoktur. Anne 35 yaşında, üniversite mezunu, kimya mühendisi, özel bir firmada çalışıyor. Alkol ve madde kullanım öyküsü yoktur. Depresyon tedavisi görmekte ve ilaç kullanmaktadır. Annesi ile oturmaktadır. Oturdıkları ev ortak konut ve aileye ait bir konuttur. Erkek çocuk ailenin tek çocuğudur.

OSHU aldığı ilk bilgilerden bu vakanın boşanma süreçlerinde sıklıkla karşılaşılan ebeveyne yabancılaşma sendromu (EYS) belirtilerini taşıdığını fark ederek OSH servisinde görevli ve aile danışmanlığı sertifikası olan bir OSHU'yu ekip çalışmasına dahil etmiştir. Vaka için bir ekip çalışması planlanmış, bu ekibe sınıf

öğretmeni, rehberlik öğretmeni, okul psikoloğu, aile danışmanlığı sertifikası olan OSHU, okul sağlık görevlisini başlangıçta dahil etmiştir.

Vaka yöneticisi olan OSHU öncelikle EÇ, anne ve baba ile sosyal hizmetin müdahale basamakları kapsamında *tanışma ve bağlantı kurma basamağını* bireysel görüşmeler ile tamamlamıştır. EÇ ile 30 dakika sosyal hizmet servisi görüşme odasında, anne ile aynı şekilde 45 dakika yüz yüze ve baba ile 20 dakika telefonla bireysel görüşme yapılmıştır.

Sonrasında *ön değerlendirme basamağı* için EÇ ile sosyal hizmet servisi görüşme odasında 50 dakika yüz yüze görüşme yapılmıştır. Anne ile 60 dakika sosyal hizmet servisi görüşme odasında yüz yüze görüşme yapılmıştır. Baba ile iş yerinde 60 dakika yüz yüze görüşme yapılmıştır. Rehber öğretmen ve sınıf öğretmeni ile sosyal hizmet servisi görüşme odasında 30 dakika yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Tüm bu görüşmelerde sosyal hizmet servisinde aile danışmanlığı sertifikası olan OSHU da hazır bulunmuş ve notlarını almıştır. Ön değerlendirme basamağında elde edilen tüm bilgiler yazılı hale getirilmiştir.

Ön değerlendirme basamağında elde edilen bilgiler;

1. EÇ'nin akademik notlarının oldukça yüksek olduğu, ancak son üç ayda keskin bir düşüş yaşandığı, dersleri dinlemediği, genellikle çok yorgun ve dalgın olduğu, ödevleri üstün körü yaptığı, öğretmenine karşı öfkeli ve saygısız konuştuğu, zaman zaman okul devamsızlığı yaptığı, erkek arkadaşlarına karşı küfürlü konuştuğu ve kavga ettiği, kız arkadaşlarının saçlarını çektiği, onlara lakap taktığı, zaman zaman ilaçlarını almayı unuttuğu ve kan şekeri dengesizliği yüzünden bayıldığı, annesine ulaşıldığında annenin panik yaşayarak okula geldiği ve okulun sağlık personelini suçladığı, EÇ'nin babası aranmak istendiği zaman şiddetle

karşı çıktığı, babasının okula gelmesinin yasak olduğunu söylediği, babasını sevmediğini, ondan nefret ettiğini söylediği,

2. Baba ile yapılan görüşmelerde anne ile çekişmeli boşanma sürecinde birbirlerini çok yorduklarını, ortak çocuğun velayeti için savaş verdiklerini, eşinin kendisi ile boşanmak istemediğini ancak kendisinin bu evlilikten çok soğuduğunu, eşinin çocuğu silah olarak kullanıp mahkemenin tedbir kararında geçici velayeti anneye verdiğini, kendisine de ayın 1. ve 3. haftalarında çocuğu ile kişisel görüş hakkı verildiğini, ancak annenin bu görüşmeyi yokuşa sürdüğünü ve ancak icra mahkemesinden SHU nezaretinde çocuğunu alabildiğini, bunun kendisi için çok yorucu ve masraflı bir uygulama olduğunu, çocuğun da bu süreçte gelmemek için ayak dirediğini, kendisine hakaret ettiğini ve vurarak kendisinden nefret ettiğini söylediğini, çoğu zaman icra heyetinin içinde bulunan SHU/Psikolog tavsiyesi ile çocuğu alamadan geri döndüklerini, bu uzmanların aralarındaki konuşmalardan durumun 'ebeveyne yabancılaşma sendromu' belirtilerini barındırdığını düşündüklerini duyduğunu, çocuğunu ilelebet kaybedeceği kaygısını yaşadığını, aile mahkemesinin Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü Adli Destek Personelinden talep ettiği Sosyal İnceleme Raporunda (SİR) çocuğun şiddetli derecede ebeveyne yabancılaştığı ve annenin takıntılı yabancılaştırıcı ebeveyn olarak belirtildiği ve bu durumun devam etmesi durumunda aile mahkemesine annenin uyarılması, düzelme olmaması durumunda velayetin el değiştirmesi önerisinde bulunulduğu, bu SİR'in OSHU ile paylaşılabilirliğini, çocuğunun çok zeki bir öğrenci olmasına rağmen akademik başarısının hızla düştüğünü ve kendisinin bir şey yapamamanın huzursuzluğunu yaşadığını, bu konuda okul sosyal hizmet uzmanlarına güvendiğini ve üzerine düşen ne varsa yapabileceğini belirtmiştir.

3. Anne ile yapılan görüşmelerde annenin çok duygusal davrandığı ve kolayca öfkelenip etrafını suçlayabildiği, yorgun ve huzursuz görüldüğü, depresyon tedavisi gördüğü ve ilaç kullandığı, çocuğunun babası ile görüşmesine engel olmadığını, aksine çocuğunun babası ile görüşmesini teşvik ettiğini, babanın baskılarından dolayı çocuğunun diyabet tip 1 hastası olduğunu, çocuğunu korumak adına her şeyi yapabileceğini, çocuğunun hastalığının ilerlememesi için akademik başarısının düşmesine göz yumduğunu, bu dönemin geçici bir dönem olduğuna inandığını, ancak sınıf öğretmenin de biraz daha çocuğu ile ilgilenmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Bu bilgiler kapsamında ailenin genogram haritası ve ekolojik yaklaşımda mikro, mezzo ve makro boyutlarda kullanılacak ekomap oluşturulmuştur.

Vaka yöneticisi olarak OSHU ekip üyeleri ile bir toplantı yapmış ve toplanan bilgileri paylaşmış, onlardan da geri bildirimler alarak okul sosyal hizmet müdahalesinin *planlama basamağını* oluşturmuştur. Planlama basamağında EÇ'nin ebeveyn yabancılaşıma sendromu belirtileri gösterdiği ve bu durumun çözümüne katkı sağlamak ve çocuğun iyilik halini ve akademik başarısını artırmak için okul sosyal hizmetinde kullanılan kuramlardan faydalanarak bir planlama yapmak ve bu doğrultuda uygulamalar yapmaya karar vermiştir. Bu vaka kapsamında sistem kuramı gereği ebeveyn sistemi, çocuk sistemi, okul sistemi ile çalışılması ve bu sistemlere bilişsel ve davranışçı kuram, kriz ve krize müdahale yaklaşımı, problem çözme/sorun odaklı yaklaşım, görev odaklı yaklaşım, güçler perspektifi ve güçlendirme yaklaşımı ve ekolojik sistem yaklaşımı kuram ve yaklaşımlarından faydalanılarak okul sosyal hizmet müdahalesi yapılması planlanmıştır. Ayrıca rehberlik birimince okulda sınıf taraması yapılarak aynı boşanma sürecini yaşayan öğrenciler tespit edilmiş ve aileleri ile iletişime geçilmiştir. Bu öğrenciler ve EÇ'nin boşanma uyum programı kapsamında altı oturumluk grup çalışmalarına alınması planlanmıştır.

Ebeveynleri kapsayan ayrı ayrı beş oturumluk boşanmaya uyum programları sosyal hizmet servisi tarafından planlanmış baba bu grup çalışmasına katılacağını bildirmiş, anne işlerinin yoğunluğunu neden göstererek bu programa katılamayacağını bildirmiştir.

Uygulama aşamasında EÇ ile üç oturumda bireysel görüşmeler yapılmış ayrıca boşanmaya uyum programına katılmıştır. Baba ile iki oturumda ebeveyne yabancılaşma etkilerini azaltma yönünde yapılandırılmış bireysel görüşme yapılmış ve boşanma uyum programları oturumuna katılmıştır. Anne ile iki oturumda aile danışmanlığı sertifikası olan OSHU tarafından ebeveyne yabancılaşma etkilerini azaltma yönünde yapılandırılmış bireysel görüşme yapılmış ve vaka yöneticisi tarafından da izlenmiştir. Uygulama aşamasında vaka yöneticisi ve ekip üyeleri savunuculuk, kolaylaştırıcılık, işbirlikçilik, eğiticilik, arabuluculuk, yöneticilik ve vaka yöneticiliği rollerini gerçekleştirmişlerdir.

Son değerlendirme basamağında EÇ'un sınıf öğretmeni ve rehberlik öğretmeni ile yapılan toplantıda bireysel görüşmelerin ve boşanma uyum programı kapsamında yapılan grup çalışmalarının çocuğun öfke ve saldırganlık sorununu azalttığı, çocuğun derse olan ilgisinin arttığı ve akademik başarısının ortalama seviyeye yükseldiği geri bildirimleri alınmıştır. Baba ile yapılan görüşmelerde de ebeveyne yabancılaşma boyutuyla bireysel görüşme ve boşanma uyum programları kapsamında grup çalışmasının babanın içinde bulunduğu panik ve kaygı durumunu azalttığı, ebeveyne yabancılaşmaya karşı hazırlıklı olmanın ve bu doğrultuda davranmanın çocuğun olumsuz enerjisini sönmülediği ve çocuğun da daha ılımlı davranmaya başladığı geri bildirimleri alınmıştır. Anne ile yapılan son görüşmede annenin çocuğun bu süreçte zarar gördüğünün kısmen de olsa farkına vardığı ve mahkeme uzmanlarının raporunu inceledikten sonra çocuğunun velayetini kaybetme kaygısı ile takıntılı yabancılaştırıcı söz ve davranışlarını azalttığı ve daha nötr olmaya gayret ettiği izlenimi edinilmiştir.

Bu kapsamda her üç sistemle de sonlandırma basamağı gereği geri bildirimler verilerek sonlandırma basamağı gerçekleştirilmiş, ancak çocuğun okulla bağlantısı devam ettiğinden aile ile izleme basamağı kapsamında aylık telefonla görüşmeler planlanmış ve ihtiyaç duydukları taktirde okul sosyal hizmet servisinden randevu alarak destek alabilecekleri bilgisi verilmiştir. Çocukla da ayda bir olmak üzere 30 dakikalık izleme görüşmeleri planlanmıştır. Ayrıca hem sınıf öğretmeni hem de rehberlik öğretmeninden düzenli olarak ayda bir çocuk hakkında okul intranet sistemi üzerinden geri bildirim alınacaktır. Çocuğun akademik başarısını artıracak okulda hafta sonları düzenlenen matematik kurslarına katılımı sağlanmış ve ilaçlarını düzenli almasını kontrol için sağlık birimi görevlendirilmiş, ilaç saatlerinde sağlık birimine gitmesi ve onların kontrolünde ilaçlarını alması öğrenci ve annesine bildirilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Boşanma olgusu eğitim çağındaki çocukların eğitimlerine sağlıklı olarak devam etmelerinin önüne ket vuran bir sürece sahiptir ve bu haliyle okul sosyal hizmet uzmanlarının ilgi ve etki alanına giren bir gerçekliktir. Okul sosyal hizmet uzmanları bireylerle sosyal hizmet, çocuklarla, gençlerle, ailelerle sosyal hizmet, adli sosyal hizmet, tıbbi sosyal hizmet, psikiyatrik sosyal hizmet konusunda bilgi ve becerileriyle, bireylerle, ailelerle, gruplarla, topluluklarla ve toplumla çalışma deneyimleriyle, mikro, mezzo, makro boyutlarda boşanma süreci içindeki ebeveynler, çocuk ve okul personeliyle sistem teorisi ve çevresi içinde birey bakış açısıyla ekolojik yaklaşımı kullanarak eğitimin önündeki sorunları çözmeye çalışır ve okul-aile-akademik başarı üçgeninde kilit taşlarından biridir. Okul sosyal hizmetini kullanan gelişmiş ülkelerdeki sistem incelenerek kurulacak okul sosyal hizmeti Türkiye’de de MEB’liği bünyesinde rehberlik ve psikolojik danışma servisleriyle birlikte çalışarak eğitimin kalitesinin artmasında kuvvet çarpanı etkisi gösterebilir.

Vaka sunumu ve literatür bilgileri kapsamında elde edilen sonuçlardan çıkarımlar yapılarak aşağıda belirtilen öneriler sunulmuştur.

1. Makro düzeyde değerlendirildiğinde boşanma oranlarının %37'sinin evliliğin ilk beş yılında olduğu göz önüne alındığında kreş ve okul öncesi kurumlarında; özellikle boşanma süreci sorunlarının genç yetişkinlerde de kısa ve uzun vadede sorunlara neden olabileceği ve bu bağlamda meslek yüksek okulları ve üniversitelerde de okul sosyal hizmet servislerinin kurulması ve okul sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesi önerilebilir.
2. Mezzo seviyede okul sosyal hizmet uzmanlarının gruplarla sosyal hizmet ve ailelerle sosyal hizmet konularında uygulamalı mesleki eğitimler almaları ve aile danışmanlığı sertifikası almak için MEB onaylı kurslar ve aile danışmanlığı yüksek lisans eğitimi almaları önerilebilir.
3. Mezzo seviyede okul sosyal hizmet uzmanlarının ekip çalışması, vaka yöneticiliği uygulamalı meslek eğitimleri almaları önerilebilir.
4. Mikro seviyede okul sosyal hizmet uzmanlarının bireylerle sosyal hizmet, SİR, iletişim ve kuram-yaklaşımlar konularında meslek içi eğitimler almaları önerilebilir.
5. Okul sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyne yabancılaşma sendromu, adli sosyal hizmet, aile mahkemeleri uygulama esasları, çocuk hakları konularında güncel yayınları takip etmeleri önerilebilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması yoktur.

Destek/Finansman Bilgileri: Bu makale herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı: Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

- Aktan, M. C. (2014), Amerika Birleşik Devletleri'nde okul sosyal hizmeti: Bütüncül bir bakış. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, Okul sosyal hizmeti özel sayısı*, s. 44-52. Erişim: 19.12.2024. <https://shuder.org/Resimler/2f538c2b-07c8-46da-afaa-d5eefbfccc3dokul-sosyal-hizmeti-dergi-ozel-sayisipdf.pdf>
- Benedek, E. ve Brown, C. (1997). *Başanma ve çocuğunuz*. (S. Katlan, Çev.). Ankara: HYB Yayıncılık, (Orijinal Basım tarihi 1995).
- Blydenburgh-Pruett, M. (2020). *Long-term effects of divorce: Divorce, parental alienation, anxiety and depression* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). The Chicago School of Professional Psychology. 06 Mayıs 2024 tarihinde ProQuest veritabanından alınmıştır.
- Bond R. (2008). The lingering debate over the parental alienation syndrome phenomenon. *Journal of Child Custody: Research, Issues, and Practices*, 4(1-2), 37-54.
- Bowen, N. K., ve Bowen, G. L. (1999). Effects of crime and violence neighborhoods and schools on the school behavior and performance of adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 14(3), 319-342.

- Bureau of Labor Statistics (2023). School social worker statistics. Erişim: 14.05.2024. <https://www.bls.gov/oes/2023/may/oes211021.htm>
- Cüceloğlu, D. (2018). *İnsan ve davranışı*. (36. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Darnall, D. (1998). *Divorce casualties: Protecting your children from parental alienation*. Taylor Trade Publishing.
- Duman, N. (2014). Okul sosyal hizmetinin tanımı, kapsamı ve çocuk koruma sistemi içindeki yeri. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, Okul sosyal hizmeti özel sayısı*, s. 1-7 Erişim: 12.05.2024. <https://shuder.org/Resimler/2f538c2b-07c8-46da-afaa-d5eefbfccc3dokul-sosyal-hizmeti-dergi-ozel-sayisipdf.pdf>
- Duyan, V., Çamur Duyan, G., Arslan Çifçi, E., Sevin, Ç., Erbay, E., ve İkizoğlu, M. (2008). Lisede okuyan öğrencilerin yalnızlık durumlarına etki eden değişkenlerin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 33(150): 28-41.
- EUROSTAT (2023). *Evlilik ve boşanma istatistikleri*. Erişim: 12.05.2024. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Evans, M. (2023). *Clinical social workers' perceptions and experiences of parental alienation* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Walden University. 12 Mayıs 2024 tarihinde ProQuest veritabanından alınmıştır.
- Fares, R., Najem, R., Hallit, S. vd. (2023). Parental alienation in Lebanon: A case report. *J Med Case Reports* 17, 164 <https://doi.org/10.1186/s13256-023-03911-3>
- Gardner, R. A. (1992). *The parental alienation syndrome: A guide for mental health and legal professionals*. Cresskill, NJ: Creative Therapeutics.
- Gardner, R.A. (1998). *The parental alienation syndrome*. Cresskill, NJ: Creative Therapeutics Inc.

- Gardner, R. A. (2001). Should courts order PAS children to visit/reşide with the alienated parent?A follow up study. *American Journal of Forensic Psychology*, 19, 61-106.
- Gardner, R. A. (2006). *The International handbook of parental alienation syndrome*. In R.A. Gardner, S.R. Sauber and D. Lorandos (Eds.) Springfield, IL: Charles C Thomas Publisher.
- Geçikli, E. (2012). Boşanma, ebeveyn ve çocuk. (Derleyen) / Lüleburgaz Kaymakamlığı Lüleburgaz İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.
- Gibson, J. D. (2021). *Phenomenological study of fathers' parental alienation experiences* [Doktora Tezi]. Walden University. 15 Mayıs 2024 tarihinde ProQuest veritabanından alınmıştır.
- Huxtable, M. (2022). A global picture of school social work in 2021. Online Submission 7(1). Erişim: 19.12.2024. <https://newprairiepress.org/ijssw/vol7/iss1/2/>
- Ireland Department of Justice (2020). *Parental alienation: A review of understandings, assessment and intervention*. <https://www.gov.ie/en/publication/5c5c5-parental-alienation/> Erişim: 12.06.2024
- Lengua, L.S.A. (2000). The additive and interactive effects of parenting and temperament in predicting adjustment problems of children of divorce. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29, 232-244.
- Meland, E., Furuholmen, D. ve Jahanlu, D. (2023). Parental alienation – a valid experience? *Scandinavian Journal of Public Health*, 1–9, <https://doi.org/10.1177/14034948231168978>
- Miralles, P., Godoy, C. ve Hidalgo, M.D. (2023). Long-term emotional consequences of parental alienation exposure in children of divorced parents: A systematic review. *Curr Psychol* 42, 12055–12069 <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02537-2>

- Ebeveynleri Boşanma Sürecinde Olan Çocuklar ve Okul Sosyal Hizmeti (Kurgulanmış Bir Vaka Örneği Üzerinden)
- MEB (2015). *Sosyal çalışmacı münhal kadroları*. Erişim: 12.05.2024. https://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_01/21095043_2015yilimerkezvatarateklatiunvandeklsinavikilavuzugncel.pdf
- MEB (2024). *Milli Eğitim Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Arasında İş Birliği Protokolü*. Erişim: 19.12.2024. <https://www.meb.gov.tr/mill-egitim-bakanligi-ile-aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-arasinda-is-birligi-protokolu/haber/34625/tr>
- NASW (2024). *School social work*. Erişim: 19.12.2024. <https://www.socialworkers.org/practice/school-social-work>
- North Carolina Department of Public Instruction (NC DPI). (2024). *Role of School Social Worker*. Erişim: 19.12.2024. <https://www.dpi.nc.gov/educators/specialized-instructional-support/school-social-work/role-school-social-worker>
- Openshaw, L. (2008). *Social work in schools: Principles and practice*. New York: The Guilford Press.
- Özbesler, C. ve Duyan, V. (2009). Okul ortamında sosyal hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 17-25.
- School Social Work Association of America (SSWAA). (2014). *Role of School Social Worker*. Erişim: 19.12.2024. <https://www.sswaa.org/school-social-work>
- Siracusano, A., Barone, Y., Lisi, G. ve Niolu, C. (2015). Parental alienation syndrome or alienating parental relational behaviour disorder: A critical overview. *Journal of Psychopathology*, 21(3), 231-8.
- Sommers-Flanagan, R., Bodnar, C.E.F., Sommers-Flanagan, J. (2009). *Bizi boşamayın: Boşanma sürecini yaşayan çocukların anne babalara önerileri*. (Poyrazlı, S., Duru, E. ve Buluş, M., Çev.), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Steinberg L. (2007). *Ergenlik*. Ankara: İmge Yayınevi

- Şen, B. (2013). Boşanma süreci ve arabuluculuğu. (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Şen, B. (2015). *Boşanma arabuluculuğu*. (Birinci Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayınevi.
- Thayer, S.E. ve Zimmerman, J. (2003). *Ayrılanlar için çocuk bakımı*. (Birinci Basım). (Ü. Türkoğulları Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi. (Orijinal basım tarihi 2001)
- Torun, F. (2011). Bir olgu üzerinden ebeveyne yabancılaşma sendromu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12, 167-168.
- Torun, F. (2016). *Ebeveyne yabancılaşma sendromu*. Birinci Basım. İstanbul: Psikonet Yayınevi.
- Torun, F., Dilek Torun, S. ve Matthewson, M. (2022) Parental alienation: Targeted parent experience in Turkey, *The American Journal of Family Therapy*, 50(2), 195-204, DOI: 10.1080/01926187.2021.1895903
- Turgut, S. İ. (2021). *Boşanmış ailelerin 13-17 yaş grubu çocuklarında ebeveyne yabancılaşma sendromunun depresyon düzeyine etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- TÜİK (2024). *Evlilik ve boşanma istatistikleri*, Erişim: 19.12.2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2023-53707>
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu tanımak ve anlamak*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Wolf, A. E. (2002). *Boşanmanız şart mıydı?* (E. Aksay, Çev.). Birinci basım. Sistem Yayıncılık, (Orijinal basım tarihi 1998).

EXTENDED ABSTRACT

Divorce rates continue to rise both globally and in Türkiye. Children are often the most affected by the divorce process and its aftermath. The stage of the family life cycle during which divorces occur largely overlaps with the school period of children. During this period, children often make their difficulties visible through a decline in academic performance and maladaptation to the school environment. In developed countries, school social workers intervene in such situations. However, in Türkiye, school social work is not present in Ministry of National Education (MEB) schools. The absence of the social work perspective within the education system creates significant gaps in critical areas such as individual support for at-risk students, crisis management, fostering connections between families, students, and schools, and resource referral. The lack of a structured model for school social work practices in Türkiye perpetuates these gaps. School social work emerges as a specialized discipline aimed at protecting students' right to education, supporting their social and emotional well-being, and addressing issues that hinder the learning process. This discipline approaches students not merely as individuals but within an environmental and systemic perspective, seeking to strengthen interactions between families, schools, and the community. Although some initiatives in Türkiye have proposed extending guidance services with a social work perspective, these efforts have remained limited. To date, various efforts have been undertaken to advance school social work in Türkiye; however, these initiatives have largely remained at the awareness-raising level. Examples include the recommendations made by the Association of Social Workers and the inclusion of social workers in the Ministry of National Education's vacancy announcements for the 2015 year. Nonetheless, the lack of employment opportunities for school social workers and the absence of clear definitions of this field within legal frameworks have hindered its implementation. In this context, the primary aim of this article is to establish an academic foundation on the necessity and benefits of school social work in Türkiye, highlight the existing gap through a case study designed within the family-academic success-school triad, and make the need for school social work visible. To achieve this aim, the article seeks to raise awareness about the development of school social work as a specialized field in Türkiye. It also aims to provide policymakers, educators, and social workers with a roadmap for implementing preventive, protective, and rehabilitative measures to mitigate the potential negative impacts of divorce on children's biopsychosocial well-being and academic success through the application of school social work. This study addresses what needs to be known about the effects of divorce on children, school social work, and related legislation that advocates and protects the best interests and

well-being of the child. It also examines the needs and issues encountered within the scope of school social work, the prevalence and risk status of the issue in schools, prominent theories and approaches related to the problem area, potential micro, mezzo, and macro-level interventions by school social work, and provides an intervention plan and theories and approaches utilized in the example case. The study concludes with recommendations based on the findings from the example case study. In the constructed case example intervention phase, the school social worker took on the role of case manager in the team formed by school personnel and expert personnel in order to improve the well-being of the child. In the implementation phase, the case manager and team members performed the roles of advocacy, facilitation, collaboration, education, mediation, management and case management. As a result of regular interviews with the child's parents, it was observed that the parents acted as part of the solution. In the final evaluation phase, in the meeting held with the child's class teacher and guidance teacher, feedback was received that individual interviews and group studies conducted within the scope of the divorce adaptation program reduced the child's anger and aggression problems, the child's interest in lessons increased and his academic success increased to an average level. The phenomenon of divorce constitutes a process that hinders school-aged children from continuing their education in a healthy manner, thereby falling within the domain of interest and influence of school social workers. Utilizing their broad spectrum of knowledge, skills, and experience, school social workers provide social work interventions to divorcing parents, children, and school personnel. By adopting an ecological approach and employing a person-in-environment perspective within the framework of systems theory, school social workers strive to address educational challenges. In this regard, school social work serves as a crucial cornerstone within the school-family-academic success triad. Establishing school social work in Türkiye, informed by an analysis of systems in developed countries where it is effectively implemented, and integrating it within the Ministry of National Education (MEB) alongside guidance and psychological counseling services, could act as a multiplier to enhance the quality of education. Inferences were made from the results obtained within the scope of the case presentation and literature information and the following suggestions were presented; When evaluated at a macro level, considering that 37% of divorce rates occur in the first five years of marriage in nurseries and preschool institutions; In particular, the problems of the divorce process can cause short- and long-term problems for young adults, and in this context, it can be suggested that school social services be established in vocational schools and universities and school social workers be employed. At the mezzo level, it can be suggested that school social workers receive applied professional training in social work with groups and social work with families, and that they receive courses approved by the Ministry of

National Education and a master's degree in family counseling to obtain a family counseling certificate. At the mezzo level, it can be suggested that school social workers receive applied professional training in teamwork and case management. At the micro level, it can be suggested that school social workers receive in-service training in social work with individuals, social investigation reports, communication and theories. It can be suggested that school social workers follow current publications on parental alienation syndrome, judicial social work, family court application principles, and children's rights.